

STORTINGET

Representantforslag 120 S

(2017–2018)

fra stortingsrepresentantene Freddy André Øvstegård, Petter Eide og Kari Elisabeth Kaski

Dokument 8:120 S (2017–2018)

**Representantforslag fra stortingsrepresentantene
Freddy André Øvstegård, Petter Eide og Kari
Elisabeth Kaski om tiltak mot negativ sosial
kontroll og æresrelatert vold**

Til Stortinget

Bakgrunn

Alle kvinner, barn og unge har en rett til å leve sine liv fritt for psykisk og fysisk vold. Undertrykkende strukturer som negativ sosial kontroll og æresrelatert vold har eksistert i ulike kulturer til ulike tider og i forskjellige grader, men dreier seg om den samme ekstreme kontrollen, kjønnsdiskrimineringen og fysiske og psykiske volden som utarter seg i samfunnet i dag, og som særskilt rammer kvinner og barn. Behandlingen av disse spørsmålene må særlig sees i et likestillingspolitisk perspektiv og barnerettighetsperspektiv. Arbeidet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold bør derfor koordineres av instanser med kompetanse på likestilling og barn.

Negativ sosial kontroll er ulike former for oppsyn, press, trusler og tvang som utøves for at enkeltpersoner skal leve i tråd med familiens eller gruppens normer. Kontrollen kjennetegnes ved at den er systematisk og kan bryte med den enkeltes rettigheter i henhold til blant annet barnekonvensjonen og norsk lov.

Æresrelatert vold handler om overgrep mot et individ som har «vanæret» eller som det fryktes kan vanære familien. Volden kan ha som mål å forhindre det noen mener er ærestap eller å gjenopprette tapt ære. Eksempler på æresrelatert vold kan være streng sosial kontroll,

trusler, fysisk vold, frihetsberøvelse og tvangsekteskap. Forslagsstillerne understreker hvor galt dette æresbegrepet er, og at å endre nettopp den såkalte æreskulturen er blant målene i dette representantforslaget.

Den negative sosiale kontrollen skjer i et system der mange foreldre og søsken presses til å utøve kontroll over familiemedlemmer og innta roller som de ikke ønsker. Disse strukturene rammer derfor hele samfunn, og å endre strukturene vil gjøre alle de involverte friere. Familiene er en svært viktig del av disse strukturene, derfor er det nødvendig med en familiepolitikk som reflekterer nettopp det.

Det er en stor utfordring for likestillingen – i Norge og globalt – at kvinner og jenter utsettes for vold i nære relasjoner. Norge har gjennom tilslutning til internasjonale menneskerettighetskonvensjoner og gjennom deltakelse i FN, Europarådet, Nordisk ministerråd og andre internasjonale organer forpliktet seg til å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og vold og seksuelle overgrep mot barn. Kjønnbasert vold kan ta mange former, som negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. De som rammes av tvang, vold og overgrep, lever med langvarige belastninger. Dette begrenser også mulighetene deres til å delta i samfunnet gjennom arbeid, utdanning og frivillig engasjement. Deltakelse er viktig også for å bygge tilhørighet og tillit i samfunnet. Kampen mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er derfor også en viktig innsats for inkludering og deltakelse.

De «skamløse jentene» har den siste tiden utfordret disse patriarkalske strukturene og satt problemet ytterligere på dagsorden. Kampen har allerede foregått lenge, ledet an av stemmer i ulike minoritetsmiljøer og i kvinnebevegelsen. Krisesentersekretariatet, Røde Kors,

Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF) og andres arbeid mot disse utfordringene må berømmes og bygges videre på. Det kreves ytterligere politiske tiltak for å bekjempe de undertrykkende strukturene i alle miljøer. Man må støtte opp om organisasjonene som arbeider med dette og enkeltpersonene som utfordrer sine miljøer, fordi å endre undertrykkende strukturer også krever mer politisk handling.

Ekstrem kontroll finnes i forskjellige trossamfunn. Derfor er dette en universell frigjøringskamp for kvinner i alle kulturer, og for barns universelle rettigheter. Mange unge gutter og menn rammes også hardt av negativ sosial kontroll gjennom arrangerte ekteskap og sterke forventninger til å etablere heterofile familier, karrierepress og å innta roller innen en mannskultur de ikke ønsker å ta del i. Oppgjøret med de undertrykkende strukturene innebærer derfor også å frigjøre unge menn fra negativ sosial kontroll.

Omfanget

Det fins ikke forskning på omfanget av negativ sosial kontroll, derfor foreslår forslagsstillerne at Stortinget ber regjeringen om å sørge for det. Men minoritetsrådgivere ved utvalgte ungdomsskoler og videregående skoler rapporterer årlig om arbeidet med enkeltsaker. Siden 2013 har de totalt rapportert om 787 saker, og 298 av disse har handlet om «ekstrem kontroll». 253 saker ble rapportert som «trusler/vold». Det er mest kjent at jenter med innvandrerbakgrunn utsettes for negativ sosial kontroll, men både gutter og jenter, kvinner og menn kan være utsatt. Om lag halvparten av minoritetsrådgivernes saker gjelder personer over 18 år, og 19 prosent av alle sakene gjelder gutter.

Kompetanseteamet er et nasjonalt tverretatlig fagteam som bistår hjelpeapparatet i konkrete saker som omhandler tvangsekteskap, kjønnslemlestelse eller andre former for æresrelatert vold. I 2016 ble Kompetanseteamet kontaktet for råd og veiledning i 597 enkeltsaker, noe som er en økning på 50 prosent sammenlignet med tidligere år. Det var en generell økning i alle typer saker. Flest saker gjaldt frykt for tvangsekteskap (23 prosent), gjennomført tvangsekteskap (21 prosent) og trusler/vold (26 prosent). 79 prosent av henvendelsene gjaldt jenter og 16 prosent gjaldt gutter. 60 prosent gjaldt personer over 18 år, mens 40 prosent gjaldt personer under 18 år. Det var hovedsakelig førstelinjetjenester som henvendte seg til teamet (88 prosent), som i tidligere år. Dette omfattet blant annet Utlendingsdirektoratet (UDI), kommunal barneverntjeneste, politiet, minoritetsrådgivere, krisesenter og asylmottak. Det var flest saker knyttet til personer med opprinnelse fra Pakistan, Somalia, Afghanistan, Irak og Syria.

Det kan derfor med rimelighet slås fast at problemet er omfattende. I tillegg er det svært alvorlig for dem

det gjelder. Derfor er det nødvendig med omfattende tiltak.

Om forslagene

I 2009 la den rød-grønne regjeringen frem en handlingsplan mot tvangsekteskap, hvor det ble fastslått at det offentlige skulle ha ansvaret for arbeidet mot tvangsekteskap og æresrelatert vold. Det ble ansatt minoritetsrådgivere i skoler rundt om i landet med konsentrasjon av elever med innvandrerbakgrunn. Dette for å fange opp elever med problemer på området. Det ble etablert prosjekter i flere store bykommuner for å bistå de unge som flyttet til kriseleilighetene.

Ungdom berørt av tvangsekteskap, æresrelatert vold og alvorlige begrensninger av frihet, møter i dag et variert tilbud om bistand. På den ene siden kan de henvende seg til minoritetsrådgiver på videregående skole (dersom skolen de går på har en), lærer, helsesøster, barnevern eller annen offentlig instans, for så å bli henvist til det offentlige tilbudet. På den andre siden kan de benytte seg av det lavterskeltilbudet som SEIF utgjør med sine 6 kontorer rundt om i landet, eller Røde Kors-krisetelefonen mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Erfaringer viser at dette parallelle arbeidet i offentlig og frivillig regi når ut til flere unge, er et tilbud som er enda mer tilpasset den enkelte, og utgjør en mer fleksibel modell i arbeidet mot tvangsekteskap og æresrelatert vold.

Kunnskap og forebygging

Det er behov for mer kunnskap om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold langs hele spekteret, fra mindre alvorlig kontroll til de mest alvorlige typene psykisk vold. Derfor fremmes en rekke forslag om å undersøke og gjennomføre forskning på dette.

For å bekjempe negativ sosial kontroll og æresrelatert vold må det arbeides forebyggende i skolen og andre offentlige instanser. Derfor foreslås en rekke tiltak for å øke den krysskulturelle kompetansen, særlig kompetanse på negativ sosial kontroll og æresrelatert vold i skolene, politi, barnevern, konfliktråd og helsevesen.

Foreldreveiledning kan spille en viktig rolle i å bygge broer og skape forståelse mellom minoritetsforeldre og resten av samfunnet, slik at foreldre ikke føler det samme behovet for kontroll over sine barn. Terskelen for å oppsøke hjelp er høy, derfor er tilbud som fritidsklubber og andre lavterskeltilbud med kompetanse på barne- og ungdomsarbeid viktig for tidlig å fange opp og løse problemer som unge har i sine familier. Disse lavterskeltilbudene må ha krysskulturell kompetanse generelt og kunnskap om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold spesielt.

Prosjektet «Et Spørsmål om ære» viste at man gjennom samarbeid mellom sektorene og bruk av konfliktrådet kan løse situasjoner for mange barn og unge. Dette er et prosjekt som har prøvd ut tilrettelagt dialog i sa-

ker som handler om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet. Konfliktrådet har samarbeidet tett med andre etater i prosjektet. Politi og barnevern har vært de viktigste samarbeidspartnere. Målsettingen med prosjektet er bedre ivaretagelse av ofre for æresrelatert vold, bedre samarbeid i hjelpeapparatet rundt disse sakene samt forebygging av ytterligere voldsbruk og ekstrem kontroll. Derfor fremmes det forslag om å videreføre og forsterke prosjektet, og spesielt bruke konfliktrådene i hele landet i arbeidet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Fordi negativ sosial kontroll og æresrelatert vold ofte er transnasjonale problemer, der storfamilier på tvers av landegrenser er involvert og kontrollen gjerne har sin kilde fra slekt i utlandet, foreslås tiltak på tvers av landegrenser, som blant annet å utvide ordningen med integreringsrådgivere på utvalgte ambassader. Det er også behov for å få bedre kunnskap om barn som blir tatt ut av skolen, og tydeligere retningslinjer for skolene for å sende bekymringsmelding når dette skjer.

Hjelpetilbudet

Noen av de som rammes av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, bryter med familiene sine. Denne muligheten må være reell og trygg, derfor foreslås det tiltak for å styrke hjelpeapparatet. Når noen bryter med familien og må flytte ut av sitt lokalsamfunn, gjennomfører politiet en sikkerhetsvurdering av nye steder å bo. Denne vurderingen tar i dag altfor lang tid for mange. Derfor må arbeidet med disse vurderingene undersøkes, og det må settes en tidsfrist for ferdig sikkerhetsvurdering.

Når barn tar kontakt med offentlige myndigheter for å melde ifra om vold og overgrep i nære relasjoner, må muligheten for foreldres innsyn i denne kommunikasjonen begrenses. Det er viktig for å senke terskelen for å ta kontakt.

Det er store forskjeller i hva slags tilbud de som bryter får i forskjellige deler av landet, derfor fremmes det forslag om lovfesting av rett til hjelp og oppfølging i form av tilbud om individuelt tilpassede tiltakspakker som skal tilbys innen en viss tid. Disse tiltakene må utformes av eksperter og skal innebære både eksisterende tilbud og ev. opprettelsen av nye dersom det er behov.

Videre foreslås det at tidsrammen for bo- og støtte-tilbudene til de som bryter ut, skal utvides, og at krisesentrene får mandat og ressurser til oppfølging også i re-etableringsfasen. Dette er viktig fordi mange står på bar bakke uten et nettverk når de ikke lenger kan benytte seg av bo- og støttetilbudene ved brudd med familien.

Det er behov for samordning og systematisk arbeid både med forebygging og hjelpetiltak, derfor fremmes det forslag om at alle kommuner skal utarbeide forpliktende lokale handlingsplaner mot vold i nære relasjo-

ner, der arbeidet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er inkludert.

Juridiske spørsmål

Det viktigste arbeidet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er det forebyggende arbeidet og styrkingen av hjelpetilbudet. Likevel er det viktig å undersøke om dagens straffebud er gode nok. Samfunnet må stille tydelige krav og gjennom lov vise at visse undertrykkende praksiser ikke kan aksepteres. Det vil ikke løse problemene alene, men sammen med forebyggende arbeid og bedre hjelpetiltak kan det være en viktig del av arbeidet for å frigjøre alle kvinner og alle barn og unge fra vold og ekstrem kontroll.

Derfor må lovverket undersøkes for å vurdere om ekstrem kontroll er tilstrekkelig behandlet i loven, og det må utredes å forby undertrykkende praksiser som såkalt jomfrusjekk.

Organisasjoner og tros- og livssynssamfunn

Sivilsamfunnet er en viktig arena for forebygging av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Både tros- og livssynssamfunnene og de forskjellige minoritetskulturelle organisasjonene og foreningene kan være viktige samarbeidspartnere. Det er behov for kartlegging av praksis, dialog med de ulike aktørene og å stille tydelige krav til hva slags praksis som er i tråd med norsk lov.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen sikre at alle politidistrikt har implementert politiverktøyene PATRIARK og SARA, og se til at politiet har tilstrekkelig opplæring og benytter seg av disse verktøyene.
2. Stortinget ber regjeringen kartlegge hvordan politiets sikkerhetsvurdering fungerer i saker basert på negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, sikre beskyttelsesbehovet før vurderingen er ferdigstilt og foreslå en tidsfrist for sikkerhetsvurdering og tilbud om trygg bolig for mennesker som har brutt med familien.
3. Stortinget ber regjeringen innhente kunnskap om omfanget av negativ sosial kontroll av ulik alvorlighetsgrad, blant annet ved bruke eksisterende representative undersøkelser i ungdomsbefolkningen, som Ungdata, og/eller omfangsundersøkelser om vold i nære relasjoner.
4. Stortinget ber regjeringen utarbeide nasjonale retningslinjer for håndtering av saker som omhandler barn som ikke møter på skolen, der det er grunn til å anta at barn er sendt ut av landet mot sin vilje.

- Skolene må pålegges å melde bekymring til barnevern og/eller politi hvis de mener det er grunn til bekymring for et barn som oppholder seg i utlandet.
5. Stortinget ber regjeringen utvide ordningen med minoritetsrådgiver i videregående opplæring og gjøre den permanent og forutsigbar.
 6. Stortinget ber regjeringen innføre en prøveordning i utvalgte kommuner med minoritetsrådgiver i barnehage og grunnskole som bidrar med adekvat og alderstilpasset veiledning, rådgivning og kunnskapsspredning, og som i samarbeid med helsetjenesten bistår med et lavterskeltilbud rettet mot barn, ungdom og foreldre. Regjeringen bes evaluere ordningen og komme tilbake til Stortinget med en anbefaling om ordningen bør videreføres og utvides innen tre år.
 7. Stortinget ber regjeringen sikre at første- og andrelinjetjenesten innen helsevesenet og skoler har tilstrekkelig krysskulturell kompetanse, spesielt kompetanse om negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, veiledning om familieetablering og andre familierelaterte saker.
 8. Stortinget ber regjeringen se til at familievernet har tilstrekkelig krysskulturell kompetanse, spesielt kompetanse innen sosial kontroll og æresrelatert vold, og se til at foreldre og familier som ønsker det, eller der det meldes om behov for hjelp, får tilbud om tilpassede foreldrekurs om ulike faser i barne- og ungdomsliv som legger til rette for generasjonsdialog.
 9. Stortinget ber regjeringen styrke den krysskulturelle kompetansen i barnevernet, særlig kunnskap om æresrelatert vold og negativ sosial kontroll, og sikre at barnevernet har gode rutiner for arbeidet med disse temaene.
 10. Stortinget ber regjeringen foreta en juridisk utredning av hvordan alvorlige begrensninger av unges frihet og ekstrem kontroll omfattes av og er regulert i barnevernloven og straffeloven, for eksempel ved å vurdere hvordan negativ sosial kontroll kan omfattes av straffeloven, og om såkalt jomfrusjekk skal forbyes.
 11. Stortinget ber regjeringen fremme forslag om å stramme inn regelverket for å begrense foreldres innsynsrett i kommunikasjon mellom offentlige myndigheter og barn som er utsatt for vold, overgrep og negativ sosial kontroll.
 12. Stortinget ber regjeringen utarbeide en opptrappingsplan for å etablere lavterskeltilbud, som for eksempel fritidsklubber for ungdom i alle kommuner, der det vektlegges at ansatte har tilstrekkelig kompetanse innen barne- og ungdomsarbeid generelt, og minoritets- og krysskulturell kompetanse spesielt, og komme tilbake til Stortinget med planen i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett.
 13. Stortinget ber regjeringen stille krav om at alle kommuner må utarbeide forpliktende lokale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner, der arbeidet mot negativ sosial kontroll og æresrelatert vold er inkludert.
 14. Stortinget ber regjeringen utvide tidsrammen for muligheten til å benytte seg av bo- og støttetilbudene, fra 6–9 måneder til 3 år, og gjøre det mulig å ta opp igjen opphold etter avbrudd.
 15. Stortinget ber regjeringen foreslå en lovfestet rett til hjelp og oppfølging for mennesker som bryter ut av familier på bakgrunn av negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Innen nærmere avklarte tidsfrister utarbeides en individuell og helhetlig plan (skreddersøm) av tiltak som imøtekommer behovene.
 16. Stortinget ber regjeringen nedsette en ekspertgruppe for å utarbeide en tiltakspakke bestående av hjelpe- og støttetiltak som kan være relevante for mennesker som trenger hjelp etter å ha blitt utsatt for negativ sosial kontroll eller æresrelatert vold. Tiltakspakken skal omfatte en oversikt over etablerte tilbud som finnes pr. dags dato, og det må vurderes nye tilbud der det er nødvendig. Forslag til målrettede tiltak for utsatte gutter må også være omfattet av ekspertgruppens oppdrag. Kompetansemiljøer som f.eks. Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF), Røde Kors-telefonen, krisesentrene og Barneombudet bør være representert.
 17. Stortinget ber regjeringen utvide krisesentrenes mandat til også å omfatte oppfølging i en reetableringsfase for de som har brutt ut i forbindelse med negativ sosial kontroll, vold og æresrelatert vold, der dette er nødvendig og hensiktsmessig. Dette må medføre endringer i finansieringsordningen.
 18. Stortinget ber regjeringen videreutvikle og utvide prosjektet «Et spørsmål om ære?», spesielt gjennom å styrke og utvide konfliktrådenes rolle i samarbeid med politi og barnevern i dette arbeidet, i hele landet.
 19. Stortinget ber regjeringen utvide ordningen med integreringsrådgivere som arbeider med tvangsekteskap på norske ambassader i utlandet, til å gjelde flere ambassader og flere typer transnasjonal negativ sosial kontroll og vold.
 20. Stortinget ber regjeringen i dialog med de ulike minoritetskulturelle organisasjonene kartlegge praksis rundt negativ sosial kontroll og æresrelatert vold i organisasjonene og miljøene rundt. Det skal stilles krav til organisasjonene om å ta avstand fra negativ sosial kontroll, æresrelatert vold og psykisk vold.

21. Stortinget ber regjeringen følge opp vedtak 929 (2015–2016), jf. Innst. 399 S (2015–2016), om å utrede muligheten for å trekke tilbake økonomisk støtte til tros- og livssynssamfunn som oppfordrer til lovbrudd, tar imot utenlandsk finansiering fra stater som bryter fundamentale menneskerettigheter, eller på bakgrunn av andre alvorlige forhold som kan medføre tilbaketrekking av statlig støtte, i forbindelse med forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn.

30. januar 2018

Freddy André Øvstegård

Petter Eide

Kari Elisabeth Kaski

